

LEVIATHAN'IN HAYALETLERİ: SCHMITT VE NEUMANN'DA HUKUK VE DEVLET

SPECTERS OF LEVIATHAN: SCHMITT AND NEUMANN ON LAW AND STATE

Toros Güneş ESGÜN

Ars. Gör. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, tgesgun@hacettepe.edu.tr

Öz

20. yüzyıl siyaset felsefesine damgasını vuran en önemli tartışmalardan ikisi, yeni bir siyasal biçim olarak totaliter devletin tanımlanma biçimi ve hukuk devleti idealinin eleştirisi. Almanya'da Weimar Cumhuriyeti ve ardından gelen Üçüncü Reich'teki siyasal problemler üzerinden Alman devlet kuramı bu iki tartışmada merkezi konumda olmuştur. Nazi hukukçularının Üçüncü Reich'a hukuksal temellerini kazandırmak için verdiği uğraş, sosyal demokrat hukukçular tarafından savaş sonrası dönemde çokça eleştirilmiştir. Bu çalışmada Nazi hükümetinin başhukukçusu olarak bilinen Carl Schmitt ile Frankfurt Okulu düşünürlerinden Franz L. Neumann'ın hukuk devleti eleştirileri üzerinden hukuk ve devleti nasıl tanımladıkları ve bu iki kavramı birbiriyle nasıl ilişkilendirdikleri ele alınacaktır. Zira her iki düşünür de kendi devlet tanımlarında Hobbes'un Leviathan'ını temel aldıkları halde birbirlerine zıt sonuçlara ulaşmış ve Nazi Devleti'nin hukuksal yapısı üzerinden nasıl bir devlet olarak adlandırılacağı üzerine itilafa düşmüşlerdir. Neumann, Nazi devletinde Leviathan'ın ölümünü ve Behemoth'un doğuşunu görürken, Schmitt'e göre Leviathan'ın ölümüne sebep olan hukuk devleti idealidir ve ancak totaliter bir "Lider Devleti" [Führerstaat] onu diritebilir. Her iki düşünür arasındaki hukuk ve devlet kavramları hakkındaki bu tartışma, siyaset felsefesi geleneğindeki "hukuk antinomisi" olarak adlandıracağımız problemi canlandırmıştır. Söz konusu tartışmayı ele alarak bu antinomiye yorumlamak, günümüzde hukuk devletini yeniden düşünmek için elverişli bir başlangıç sunmaktadır.

Abstract

The two of the main debates of the political philosophy in the 20th century occurred within the framework of the definition of totalitarian state as a new political form and the critique of the ideal of the rule of law. It could be asserted that through the political disputes of the Weimar Republic and the succeeding Third Reich, the German state theory has taken a central part in these two debates. The Nazi jurists' effort to establish a legal basis for the Third Reich was criticized by the social democratic jurists in the post-war era. In this paper, through the critique of the rule of law carried out by both Carl Schmitt, the known chief jurist of the Nazi State, and Franz L. Neumann, one of the main thinkers of the Frankfurt School, how these two figures defined the concepts of law and the state and related them to one another will be discussed. Thus, both thinkers disagreed upon how the Nazi State could be defined in terms of its legal structure, and reached opposite conclusions while both took Hobbes' Leviathan as a starting point in terms of the state definition. While Neumann diagnosed the Nazi state as the death of the Leviathan and the birth of the Behemoth, Schmitt argued contrarily, stating that what led to the death of the Leviathan had been the ideal of the rule of law and only a totalitarian Führer State [Führerstaat] could revive it. The debate between these two thinkers upon the concepts of law and the state inspired the problem which we could define as "the antinomy of the law" within the tradition of political philosophy. Interpreting this antinomy within the frame of such a debate will offer a suitable beginning in order to rethink the rule of law today.

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 13 Mart 2018
Kabul edildiği tarih: 15 Mayıs 2018
Yayınlanma tarihi: 27 Haziran 2018

Article Info

Date submitted: 13 March 2018
Date accepted: 15 May 2018
Date published: 27 June 2018

Anahtar sözcükler

Schmitt; Neumann; Hukuk; Devlet; Hukuk Devleti; Totaliter Devlet; Leviathan

Keywords

Schmitt; Neumann; Law; State; Rule of Law; Totalitarian State; Leviathan

DOI: 10.33171/dtcjournal.2018.58.1.42

Giriş

Hitler'in avukatı ve Üçüncü Reich'in en yüksek hukukçusu Hans Frank 1934'te Nazi Devleti'ni "Adolf Hitler'in Alman Hukuk Devleti" olarak adlandırdığında dönemin birçok hukukçusunun paylaştığı bir niyeti ifade ediyordu: Bir ideal olarak genel geçer kabul gören ve liberal siyaset düşüncesi tarafından temsil edilen *hukuk devleti* (*Rechtsstaat*) kavramı karşısında gerçek hukuk devletinin ancak irksal temel üzerine kurulmuş totaliter bir "lider devleti"nde mümkün olduğunu göstermek. Frank'ın bu savı ilk önce, Nazi Devleti'nin baş hukukçusu olarak bilinen Carl Schmitt tarafından onaylanmıştı. Zira gerçekten de Alman siyasal düşüncesinde

anglo-sakson gelenekten çok farklı bir şekilde kullanıla gelen *Rechtsstaat* kavramının içini Nazi siyaset anlayışına uygun olarak doldurmak oldukça yerinde bir stratejiydi (Fijalkowski 144). Fakat kuramını “somut durumlara” uygun olarak sürekli değiştirip dönüştüren Schmitt, bu çalışmada gösterileceği gibi genel yorumun aksine, Frank’ın “Hitler’in Alman Hukuk Devleti” kavramsallaştırmasındaki “hukuk devleti” kavramını sahiplenmemiş, aksine bu kavramın tamamen totolojik bir ifade olduğunu düşüncesiyle, onun yerine *Lider Devleti (Führerstaat)* ifadesinin kullanılmasını gerektirdiğini önermiştir. Kelimeleri sahiplenme üzerinden süregiden bu tartışmada “Alman Hukuk Devleti”, “Lider Devleti” ve benzeri kavramsallaştırmalardan her birinin temel hedefi Nazi Devleti’nin hukuksuz bir düzen olmadığını göstermek ve hukuki meşruiyeti liberal hukuk devletinden çok farklı bir biçimde yeniden ortaya koymaktı. Zira Platon’dan 20. yüzyıla değin siyaset felsefesi geleneğindeki en otoriter kuramlar bile yasadan yoksun yönetim biçimlerini zora dayalı ve siyasal olmayan yönetim biçimleri olarak sınıflandırmıştır. Bundan dolayı tarihsel ve mitolojik sembollerle kendini kökensel devlet düşüncesine dayandıran Üçüncü Reich’in siyaset kuramının hukuk ve devlet, birey özgürlüğü ve devletin bekası, haklar ve ödevler arasındaki ilişkileri yeni bir biçimde kurma iddiası kaçınılmazdı.

Nazi hukukçuları arasında süre giden bu tartışmaya Frankfurt Okulu’nun hukukçu düşünürlerinden, Nazi rejiminden kaçarak Amerika’ya sığınan ve sonrasında hem Frank’ın hem Schmitt’in yargılanacağı Nürnberg Mahkemelerinin fikir babası olan Franz L. Neumann ise Nazizmin siyasal, ekonomik ve hukuksal anatomisini çıkaran *Behemoth* adlı kitabında çok daha temel bir itiraz sunmuştu: Gücünü savaş ekonomisinin sömürü sistemine borçlu olan Nazi Devleti, bir bürokratik aygıt dayalı gibiymiş görünse de hukuk devleti olmak bir yana, gerçek anlamda bir “devlet” olarak bile adlandırılmaz ve modern devlet kuramının, özelde de *Leviathan*’da Hobbes’un devlet ve hukuk arasında kurduğu ilişkiyi kuramamasından dolayı onun hukuksal bir niteliği olduğu da söylenemez. Fakat Neumann’ın gelmiş geçmiş en güçlü devlet olma iddiasındaki bu totaliter devleti “devlet” olarak saymayan sansasyonel iddiasında açıklayamadığı husus ise Nazi hukukçularının neden hala hukuka başvurma ihtiyacı hissettiği, devlet kavramından vazgeçemedikleri ve reel olarak da Üçüncü Reich’in anayasasının ve çıkarılan yüzlerce yasanın neden “hukuki” sayılmayacağıydı.

Nazi Devleti'nin nasıl adlandırılması gerektiği üzerinden giden, Leviathan'ı sahiplenmeye dayalı bu yarış, lafzi bir tartışma gibi görünse de Kant'ın "özgürlük antinomisi"ne nazireyle ifade edecek olursak önümüze; savı "yasa ile bağlanan devletler vardır, o halde hukuk devleti vardır" olan, karşı savı ise "yasa ile bağlanacak bir devlet mümkün değildir, o halde hukuk devleti yoktur" olan bir "hukuk antinomisi" çıkarır. Her ikisi de mümkün olan bu savların yarattığı antinomi ise ancak "hukuk" ve "devlet" kavramları tanımlanarak aşılabilecektir. O halde devlet ve hukuk nasıl tanımlanmalı ve birbiriyle nasıl ilişkilendirilmelidir ki, mevcudiyetlerine ve hukuk devletinin olanağına ilişkin problem çözülebilsin?

Bu çalışmanın amacı tüm bir siyaset felsefesini kat eden bu antinomideki sav ve karşısavın iki temsilcisinin, Schmitt ve Neumann'ın hukuk ve devlet kavramlarını nasıl tanımladıkları ve bu iki kavramı birbiriyle nasıl ilişkilendirdiklerini ortaya koymak suretiyle "hukuk devleti" kavramına ilişkin felsefi bir tartışma gerçekleştirmektir. Zira, ironik bir şekilde devlet ve hukuk ilişkisi bakımından kendine Hobbes'u referans alan bu iki karşıt hukukçu arasındaki tartışma hukuk ve devleti yeniden tanımlama çabasında verimli bir kaynak olarak tüm siyaset felsefesine sirayet eden "hukuk antinomi"sindeki birbirine karşıt savların geldiği kökleri, hukuk devletinin krize girdiği, totaliter devletlerin ortaya çıktığı bir yüzyıldan kalan mirasla yeniden düşünme imkânı sunmaktadır. Tarihin gördüğü en büyük yıkımlara sebep olan bir totaliter devlet olarak Nazi Devleti'ne ilişkin bu adlandırma tartışmasının 20. yüzyıl devlet kuramında açtığı yarı, devlet ve hukukun nasıl ilişkilendiğine dair, 20. yüzyıldan göbek bağına tam anlamıyla kesememiş olan çağımıza uzanan bir problem alanını sürekli yeniden canlı tutmakta ve Hobbes'un Leviathan'ının hayaletlerini geri çağırmaktadır.

1.Schmitt'te Devlet ve Hukuk

Schmitt'in bir hukukçu olarak devlet ve hukuk kavramları arasındaki ilişkiye dair düşüncelerini harekete geçiren temel mesele 1933'te Nazi hükümetinin kuruluşuyla ortadan kalkan Weimar Cumhuriyeti'ni yıkılışa götüren süreçtir. 1789'un esiniyle, liberal hukuk devleti ilkeleri üzerine kurulmuş olan Weimar Cumhuriyeti, Schmitt'e göre bir devlet değildir; çünkü "siyasal olan" ile devlet arasındaki bağı tamamen kopararak, siyaseti nötr bir alan olarak tanımlayıp parlamentoya indirgemıştır. Güçler ayrılığı, yargıç bağımsızlığı ve hukukun üstünlüğü ilkelerini siyasal iradenin üzerinde konumlandırmakla hukuk, siyasetten özerk bir hesaplama aygıtına dönüştürülmüştür. Schmitt'in Weimar Cumhuriyeti'nin siyasal ve hukuksal uygulamalarına yönelik o döneme ilişkin

eleştirileri, kuramsal düzeyde de ele aldığı kavram ve problemleri belirlemiştir. Kendi devlet ve hukuk kuramını oluştururken hukuk devleti idealine, parlamenter sisteme ve onların altında yatan Kelsenci pozitivist hukuk anlayışına bir alternatif getirme amacıyla yola çıkmıştır. Bu bakımdan Schmitt'in devlet ve hukuk kuramını anlayabilmek için öncelikle onun "hukuk devleti" düşüncesine yönelik kavramsal itirazları ele alınmalıdır.

1.1.Hukuki Pozitivizmin ve Hukuk Devletinin Eleştirisi

Schmitt'in liberal siyaset anlayışına dair eleştirileri 1910'lu yıllardaki ilk dönem eserlerine kadar geri götürülebilir. Henüz 1914 tarihli "Der Wert des Staates und die Bedeutung des Einzelnen" başlıklı çalışmasında birey haklarını yücelten ve devleti hak koruyucusu bir konuma iten siyaset anlayışını eleştirmiştir. Fakat Schmitt'in kararcı hukuk (desizyonizm) anlayışıyla anılması, ilk olarak 1919'dan başlayarak birkaç yıl arayla peş peşe yayınladığı üç önemli eserle söz konusu olmuştur: Karardan kaçan ve hep ara durumları hedefleyen siyasal romantizmi eleştirdiği *Politische Romantik*, diktatörlük ve demokrasi arasındaki ilişkinin ana hatlarını ortaya koyduğu *Diktatur* ve ünlü "Egemen olağanüstü karar verendir" sözünün yer aldığı *Politische Theologie*. Bu üç eserin ortak noktası, istisnalara karşı kör olan liberal siyaset felsefesi geleneğinin karşısında öngörülemez durumlarda egemenin hiçbir aşkın meşruluğa ve rasyonelliğe ihtiyaç duymayan kararının siyasal gücünü göstermek ve halkın içine düştüğü tinsel yokluğun ancak ilahi iradenin benzeri bir tinsel iradenin koruması altında giderilebileceğini vurgulamalarıdır. İkinci tematik ortaklık ise, Weimar Cumhuriyeti'nin en güçlü siyasal kanadı olan sosyalistlere yönelttiği, Marksist devlet kuramındaki insanlık ideali ile proletarya diktatörlüğünün birbiriyle çeliştiğine yönelik eleştirisidir. Dolayısıyla Schmitt, liberal siyaset kuramını eleştirirken başından beri Marksist siyaset anlayışının da temelde aynı rasyonalist şemadan çıktığını göstermek istemiştir. Bu ikili eleştiri, daha sonra Neumann'ın kuramında göreceğimiz siyasal ekonomi analizleriyle yakından ilişkili olması bakımından tartışmamız açısından kayda değerdir.

Schmitt'in kararcı hukuk kuramı, "siyasetin özerkliği" ile "istisna" kavramlarından kaynağını alır. Bu kavramlardan ilki doğal hukukçu dizgeye, ikincisi ise Marksizmi de dahil ettiği pozitivist hukuk anlayışına yöneliktir: Doğal hukuk düşüncesinin aksine, kararcılıkta siyasal irade ve hukuk, aşkın ahlaki ilkelerin emrine giremez ve pozitivist hukuk anlayışının varsaydığı gibi hukuksal olgular hesaplanabilir ve formel-normatif bir düzen içinde varlığını sürdürebilir

değildir. Schmitt'e göre Hans Kelsen'in temsilcisi olduğu hukuki pozitivism, doğal hukuk geleneğinin karşısında, yürürlükte olan yasaları temel alan iradeci bir kuram ortaya koyduğu halde, siyaseti hukuka bağladığı için doğal hukuk geleneği ile aynı kapıya çıkmıştır. Dolayısıyla doğal hukuktaki doğal aklın hakimiyeti, yerini hukuki pozitivismde yasanın egemenliğine bırakmış ve böylece yasanın temelinde yer alan siyasal-iradi kurucu edim göz ardı edilmiştir. Oysa Schmitt'e göre ister doğa yasaları ister pozitif yasalar söz konusu olsun, her yasanın arkasında tekil insanların iradeleri vardır ve bu yasalar yaşamın gerektirdiği hallere göre değişkenlik gösterir. Sonuç olarak Schmitt'e göre yasa, değişken kararların ürünüdür ve normlar değil insanlar yönetir.

Schmitt, kararcı hukuk anlayışını Weimar'ın yıkılışı ve Nazi hükümetinin kuruluşundan sonra terk ederek, 1934 yılında yazdığı *Über die drei Arten Rechtswissenschaftlichen Denkens ve Staat, Bewegung, Volk* adlı kitaplarında "somut düzen"e (*konkrete Ordnung*) dayalı hukuk anlayışının temelini atar. Eleştirilerinin hedefi hala hukuki pozitivist anlayışdır fakat onlara karşı getirilen alternatif, artık yalnızca egemenin kadir-i mutlak iradesini esas alan kararcılık değil, devleti, lideri, halkı ve hareketi birbirine bağlayan çok daha bütüncül bir sistemattir. Kararcı döneminden farklı olarak totaliter devlet düşüncesinin ana hatlarının somut düzen kuramı ile atıldığı söylenebilir çünkü egemenlik sorununu karar sorununa bağlayan önceki anlayış, egemeni izole bir konumda tasvir ederken somut düzen kuramı siyasal birliğin yaşamın her hücreğine nasıl sirayet ederek bütüncül hale geldiğini çok daha iyi ifade eder. Zira Schmitt'e göre hukuki pozitivism nesnelliği, kararcılık tekil iradeyi temel alırken somut düzen kuramı ise tekil iradeleri de kapsayan bir nesnelliğe sahiptir (Schmitt, *On the Three Types...* 49).

Hukuk devleti ideali, İngilizcedeki *rule of law* şeklindeki kullanımına uygun olarak kişilerin değil, yasaların yönetmesini şart koşar ve hukuki pozitivismin genellik ve nesnellik ilkelerinden kaynağını alır. Böyle bir genellik, Kelsen'in saf hukuk kuramında olduğu gibi formel ve soyut olmak zorundadır. Bu yüzden Schmitt'e göre hukuk devletinin formelliği yaşamın somut durumları karşısında kifayetsiz olduğu için güçler ayrılığı, yargıç bağımsızlığı ve yasanın üstünlüğü gibi temel ilkeleri de gerçekleştirilebilir ilkeler olmaktan çok uzaktır. Sözelimi hukuk devleti idealinde hukukun varlığını garanti ettiği düşünülen güçler ayrılığı ilkesi; yasama, yürütme ve yargının birbirinden bağımsız işlemlerini şart koştuğu ve yasama görevini yalnızca halk egemenliğini temsil eden parlamentonun müzakereci işleyişine bıraktığı halde, bu ilke hiçbir zaman gerçekleşmemiştir. Schmitt'e göre,

“insanların kaderlerini belirleyen büyük siyasal ve ekonomik kararlar (daha önce bir kez bu şekilde verilmiş oldukları şüpheli de olsa) artık kamusal tartışma içinde dengelenen fikirler ve parlamentodaki müzakereler sonucu ortaya çıkmamaktadır” (Schmitt, *Parlamentar Demokrasinin Krizi* 76). Benzer şekilde hukuk devletindeki yargı bağımsızlığı ilkesi de bir yandan yargıçların öznelliğini ilga ederken diğer yandan onlara yasaların önceden tanımlamadığı durumlarda karar verme otoritesi verir. Schmitt’e göre bu paradoks da her yargıç kararının zorunlu olarak siyasal olacağı ve devletin yargıya indirgenemezliğinin bir göstergesidir (Schmitt, *Liberal Hukuk Devletinin İlkeleri ve Hukuk Devletinde Kanun Kavramı* 127). Bunun yanında liberal hukuk devletinin, yazılı normlar toplamı olarak gördüğü anayasanın yüceltilmesi de anayasanın askıya alınabilme olanağı yüzünden geçersizdir. Weimar Anayasa’sı bile 48. madde sayesinde kararcı momente izin vermiştir (Storer 48). Dolayısıyla Schmitt’e göre kaynağını liberal bireycilikten alan hukuk devleti, her ne kadar bireyin özel haklarına müdahale etmeyen ve siyaseten nötr bir devlet anlayışının nesnellliğini savunsa da son kertede ona göre her devlet ve her anayasa zorunlu olarak siyasaldır ve “devleti devlet yapan siyasal kararlar almasıdır” (Schmitt, *Liberal Hukuk Devletinin İlkeleri...* 127). Oysa kendinde bir değer olan ve her devletin taşıması gereken özelliği olarak görülen liberal hukuk devleti düşüncesi, hukuk ve devlet sözcüklerini bir araya getirmek suretiyle bir totoloji kurmuş ve karşıtı olan devlet biçimini “polis devleti”, ya da “güç devleti” gibi hukuksuz devlet biçimleriyle tanımlayarak, siyasal olarak tarafgir olan devlet biçimlerinin olumsuzlanmasına yol açmıştır (Schmitt, *Was bedeutet der Streit um den ‘Rechtsstaat’?* 189). Gerçekte ise hukuk devleti, din ve töre devleti gibi “dolayımısızca adil olan” devlet biçimlerinin karşıt kavramı’dır. Çünkü kendini dinden, dünya görüşlerinden ve halkın somut yaşamının ifadesi olan törellikten (Sitte) soyutlayarak Kelsen’ci anlamıyla saf bir hukuk inşa eden hukuk devleti düşüncesi “sabit normlar yoluyla tekil durumları kendine bağlar” (Schmitt, *Was bedeutet der Streit um den ‘Rechtsstaat’?* 190). Schmitt’in burada kullandığı “dolayımısızlık” vurgusu onun hukuk anlayışının özeti niteliğindedir.

18. yüzyıldan beri siyaset kuramında hakim olan liberal hukuk devleti idealinin geçersizleşmesi Schmitt’e göre ilk olarak kavramı sahiplenerek anlamını dönüştüren nasyonal sosyalist hukuk anlayışıyla söz konusu olmuştur. Zira Weimar sonrası kurulan Nazi hükümetine getirilen en ağır ve aşılma eleştirilerden biri, hukuk devletinin ortadan kalktığına ilişkindir ve bu eleştirinin önünün tıkanması için en kestirme yol, nasyonal sosyalist devletin bir hukuk devleti olduğunu kanıtlamak olarak görülmüştür. Nazi hukukçuları Nicolai’nin ve Frank’ın

bu stratejiye uygun olarak karşı atağa geçip liberal devletin, ne bir devlet ne bir hukuk devleti olarak adlandırılabilmesine, gerçek devlet ve hukuk devletinin nasyonal sosyalist devlet olduğuna ilişkin savlarını Schmitt ilk bakışta büyük bir kazanım olarak olumluyor görünse de, “hukuk devleti” kavramını sahiplenmek konusunda tam ikna olmadığı anlaşılabilir (Schmitt, *Was bedeutet der Streit um den ‘Rechtsstaat’?* 199). Zira Schmitt, gelecek yüzyılda devam edeceğini çok isabetli bir şekilde tahmin ettiği hukuk devleti tartışmasında esas olarak toplum ve devleti, hukuk ve ahlaki birbirinden ayıran liberal siyaset anlayışının temel alınmaya devam edeceğini teslim etmiştir. Köklü ve değer yüklü kavramlar olarak “hukuk” ile “devlet” kavramlarına ilişkin tanımlamanın oldukça zor bir kuramsal tartışma gerektirdiğini kabul ederek, nasyonal sosyalist hukukçuların böyle bir uğraşa girişmek yerine hukuk devleti kavramını siyasal bir manevra olarak sahiplendiklerini vurgularcasına, hukuk devletine ilişkin tartışmada asıl olanın devlet ve hukuk kavramlarının ayrı ayrı tanımlanması olduğunu dolaylı ve çekingen bir şekilde ifade eder. Schmitt’in devlet, hareket ve halkın birliğini kuran, tözsel, törel ve siyasal bir bütün olarak Nazi Devleti için hukuk devleti ifadesini kullanmanın uygun olmadığı sonucuna vardığını, yazının başlığının “Hukuk devleti hakkındaki tartışma ne anlama geliyor?” sorusu olmasından dahi çıkarabiliriz. Schmitt, böyle kısır bir tartışmanın teorik değil, siyasal bir tartışma olduğunu, İtalyan faşist devleti, Nazi devleti ve 20. yüzyılda kurulan diğer totaliter devletlerin, hukuk ve devlet arasında yeni bir ilişki kurmaları bakımından yeni bir devlet biçimini temsil ettiklerini ve bu yüzden hukuk devleti adlandırmasından farklı bir adlandırmaya gereksinim duyduklarını ifade etmiştir (Schmitt, *Was bedeutet der Streit um den ‘Rechtsstaat’?* 189). Schmitt’in 1934’ten sonraki yazılarının hiç birinde Nazi Devleti’ni hukuk devleti olarak adlandırmaması ve bilakis hukuk devleti kavramının formelliğini eleştirmeye devam etmesi de bu yoruma geçerli bir temel sunmaktadır.¹ Schmitt, Nazi Devleti’nin 19. yüzyıl liberal devletinden farklı bir devlet olduğunu ve bu devlette hukukun da bambaşka bir şekilde tanımlandığını göstermek için, zor olanı üstlenmeye ve hem devleti hem de hukuku yeniden tanımlamaya girişir.

¹ Nazi hukukçularının hukuk devleti kavramını sahiplenişinin salt bir siyasal manevra olarak yorumlandığı bir başka çalışma için, bkz: Christian Hilger, *Rechtsstaatsbegriffe im Dritten Reich*, Mohr Siebeck, Tübingen: 2003, s.93.

1.2. Tözsel Hak, Dolayımsız Hukuk, Lider Devleti

Schmitt'in devlet ve hukuk arasındaki ilişkiyi Alman idealizminin akılsallık ve aşkınlık kategorilerinin ötesine taşıyarak olumsuzluk veya somut yaşam pratikleri üzerinden kurmasına imkân tanıyan anahtar kavram "siyasal kavramı"dır. Zira ne Kant'ın hukuku ve onun dolayımıyla ahlaksallığı gerçekleştirmekle yükümlü kılınan devlet kavrayışı, ne de Hegel'in akılsal olanın gerçekleşmesi olarak tanımladığı mutlak devlet momenti hukuktan bağımsız olan bir tür özerk ya da kendinde "siyasallık" tahayyülünün izini barındırmaz. Eş deyişle Machiavelli, Hobbes ve Spinoza gibi düşünürlerin aksine Alman Devlet kuramında yönetme pratiklerine indirgenen bir alan olarak siyasetin hukuktan bağımsız olması Schmitt'e değin söz konusu bile edilmemiştir. Schmitt ise *Siyasal Kavramı* kitabını şu ünlü önerme ile açarak kendinden önceki geleneğe meydan okur: "*Siyasal kavramı devlet kavramından önce gelir*" (Schmitt, *Siyasal Kavramı* 39). Bu cümle aynı zamanda siyasal kavramının hukuk kavramından da önce geldiğini ilan etmiştir diyebiliriz.

Schmitt'te dost-düşman ayrımının yoğunluk derecesi olan ve halkı varoluşsal olarak egemene bağlayan siyasal kavramı, devlet ve hukuk arasındaki zamandaş ve zorunlu bağı koparan, her iki kavram arasında ontolojik bir boşluk yaratan bir sifata dönüşür. Devlet, bir soyut kavram değil, bizzatı halkın yaşam düzeninin somutluğudur. Dolayısıyla liberal siyaset düşüncesinde olduğu gibi bir devleti ve meşru kılan şey, artık hukuk değil, onun hareket ve halk ile birlikte oluşturduğu üçlü yapısal ve tözsel birlik, koruma ve itaat arasındaki ontolojik bağdır. Peki öyleyse Schmitt'e göre hukuk nedir ve bu üçlü birlik içindeki yeri neresidir?

Almanca'daki "das Recht" kelimesinin hem hukuku hem de hakkı karşılamasına uygun olarak hukuksal kavramların dilsel kökenlerine özel bir önem veren Schmitt, hukuk tanımını hak kavramı üzerine inşa eder. Pozitivist hukuk anlayışında olduğu gibi hukuku yürürlükteki yasalar ile tanımlamak yerine, Spinoza'yı çağrıştıran bir biçimde "güç olarak hak"ın, *conatus*'un hukukun içeriğini oluşturduğunu düşünür (Kardeş, *17. Yüzyıl Meselesi Olarak Spinoza...* 28). Ne var ki Spinoza'nın *potentia* olarak güce işaret ettiği noktada Schmitt *potestas* olarak gücü temel aldığı için, artık düzensiz bir çokluk yerine halkın temsil edilebilir gücü ve iradesi söz konusu olmaya başlar. Çünkü Schmitt'te hak bireylerin tekil yaşama çabaları ile değil, tüm bir topluluğun biyolojik ve coğrafi varoluşu ile tanımlanır. Eş deyişle hak, ancak dost-düşman ayrımını yaparak siyasallaşan, ırksal olarak özdeş olan bir halkın kendi yaşam alanı üzerindeki hakimiyet gücü olarak var olabilir. Hukuku kuran da bu hakkın somut gerçekliği

olduğu için Schmitt'in hukuk tanımı, halkın doğal ve mutlak yaşam hakkından çıkmakla beraber bu hak asla doğal hukuk kuramında olduğu gibi *a priori* hakikatlere dayandırılmaz çünkü o “tözsel”(substanzhaft)'dir. Hakkın tözselliği, bir halkın mevcudiyetinin kendisinin doğrudan ve zorunlu olarak onun yaşama hakkını var ettiği anlamına gelir. Bu hak halktan alındığında artık gerçek anlamda bir “halk”tan bahsedilemez. Nazi siyasetinin “kan ve toprak” (*Blut und Boden*) birliğine dayalı temel ilkesi de bu tözsellikten kaynağını alır.

Hukukun, “tözsel hak” kavramıyla eş kılınması onun yalnızca egemenin kararıyla değil, aynı zamanda halkın somut yaşamıyla ve bu yaşamdan doğan *ethos*'u (alışkanlık) ile eşleştirilmesidir. Halkı halk yapan ve ondan koparılamaz olan şey kendi biyolojik ve coğrafi mevcudiyeti olduğu için hukuk *ratio* (akıl) değil, somut ve yaşayan *voluntas*'tır (irade). Hukukun kaynağı da o halde bir özdeşleşmeden, *potestas*'in *auctoritas* ile tek vücutta birleşmiş olmasından çıkar. Zira Schmitt'e göre Nazi siyasetince kan ve toprak ortaklığı üzerinden tanımlanan halkın içinde bulunduğu tinsel boşluğu dolduracak tek şey, onun güçlü bir liderin koruması altında kendi hakkına sahip çıkmasıdır. İşte Schmitt için hukuk, koşulsuz ve tözsel olan bu hakkı gerçekleştirmek ve korumak için gerekli olan “fiillerin tümü”dür. O halde “halkın tözsel hak”ı kendi mevcudiyeti üzerinden tanımlanırken, hukuk bunu korumak için performatif bir şekilde hep yeniden yaratılır. Dolayısıyla hukuk, haktan doğduğu için dinamik ve değişken ögedir. Ona bağlı olan durağan ve mutlak öge ise halkın hakkıdır. Bu yüzden hukukun, tözsel hakkı koruyan irade birliğinin ardından, hep *sonradan* yaratılması gerekir. *Staat, Bewegung, Volk*'ta buna uygun bir şekilde Schmitt halkı devlet ve hareketin dinamikliği karşısındaki pasif ve statik öge olarak adlandırmaktadır (Schmitt, *Siyasal Birliğin Üçlü Yapısı*).

Schmitt hukuku halkın tözsel hakkını gerçekleştirmek ve korumak için gerekli olan fiillerin tümü olarak tanımlayarak onu siyasal kavramı ile sıkı sıkıya bağlamış olur. Söz konusu fiiller, halkın birliğini parlamento gibi dolaylı kurumlar olmaksızın *doğrudan* temsil eden “Führer'in fiilleri” ya da “Führer tarafından yetkili kılınmış fiiller”dir (Schmitt, *Führer Hukuku Korur*). Çünkü Nazi hukuku hep *de facto* işler; Führer'in karar ve emirlerinden çıkan her tür fiil gerçekleştikten sonra yasalar yoluyla hukuksal hale gelir. Eş deyişle halkın yaşam hakkına dayanan her fiil sonradan yasa aracılığıyla meşru ve dokunulmaz kılınır. Çünkü hukuksal olan ile yasal olan aynı olmadığı gibi, meşruiyet de yasal olana indirgenemez. Artık yasa “*bir hakimiyet tasarrufudur somut bir irade ve emirdir*” (Schmitt, *Liberal Hukuk Devletin...* 137) Dolayısıyla yargıç, bağımsız olamaz, aksine liderin emirlerinin

uygulayıcısıdır. Böyle bir devlet, bir memur devleti ya da hukuk devleti olmaktan ziyade “Lider Devleti”dir (Fijalkowski 144).

Schmitt, “Führer Hukuku Korur” başlıklı 1934 tarihli gazete yazısında, Hitler’in emriyle gerçekleştirilen “Uzun Bıçaklar Gecesi”nin nasıl doğrudan halkın yaşam hakkının korunmasına dayandığını ve nasıl dolaylısızca hukuk yarattığını ifade ederek tözsel hak ile hukuk arasındaki ilişkiyi şöyle dile getirir: “*Hukukun tümü, halkın yaşama hakkından doğar. Her devlet yasası, her yargıç kararı, bu kaynaktan çıktığı ölçüde hukuk içerir* (Schmitt, *Führer Hukuku Korur*). Buna göre tüm yasama, yargı ve yürütme fiilleri Alman halkının lideri ve en yüksek yargıç sıfatıyla Adolf Hitler’in karar ve emirlerine bağlanmıştır. Bu yetki ise geçerliliğini hukuktan değil, verili durumun kendisinden almakta, hukuk, fiili durum gerçekleşikten sonra onu yasal biçime sokmaktadır. Nazi yasalarının bir çoğu buna benzer bir “sonradanlık” içerir. Sözelimi Nazi Almanya’sında ilk toplama kampı 1933’te kurulmuştur ancak bu kampların yasal hale gelmesi Nürnberg yasaları olarak anılan 15 Eylül 1935 tarihli Alman Kanununun ve Onurunun Korunması Yasası ile gerçekleştirilmiştir. Schmitt bu yasayı “Alman özgürlüğünün doğuşu” ve “özgürlük anayasası” olarak adlandırarak kutsar. Ona göre ilk defa Almanların “iyi töre”si (*gute Sitte*) ile hukuk bir araya gelmiş, yasa ilk defa halkın yaşama hakkından doğrudan çıkarılmıştır.

Her devletin değil, ancak hareket ve halkı kendine bağlayabilen ve egemen kararı dost-düşman üzerinden tanımlayarak oluşan tözsel birlik olan bir devletin “siyasal” sıfatına sahip olabileceği düşüncesiyle hukuk, siyasal edimlerin yasa formunda ifade edilmesine indirgenir. Fakat buradan çıkacak sonuç, Nazi hukukunun salt bir emirler toplamı olarak anlaşılabilirliği değildir. Zira Schmitt’e göre hukuku emir ve kararların toplamı olmaktan çıkaran şey, onun “içsel bir mantık ve tutarlığa sahip olması” ve “çelişkisiz bir bütün oluşturarak bir somut huzur düzeni geliştirebilmesidir” (Schmitt, *Nationalsozialismus und Völkerrecht*). Eş deyişle Schmitt, hukuku hukuk kuran irade üzerinden tanımlasa da bu onun yasaların gerekliliğini yadsıdığı anlamına gelmez, aksine yasalar somut düzenin tutarlılığını garanti eder. Dolayısıyla yasalar, egemen kararları birbiriyle uyumlu haline getirme ve düzeni idame ettirme işlevine sahiptir. Bu bakımdan somut düzen kuramı pozitivist dizgeyle kararcı dizgeyi birleştirmiştir: Hukukun mekanik işleyişi, temelini halkın somut yaşamından alan egemenin karar ve emirleriyle bir arada somut düzeni yaratmaktadır. Schmitt’in hukuki pozitivismi kısıtlı bir şekilde kabul etmesinin sebebi, hiçbir kararın tüm tekil durumları önceden hesaplayıp her

defasında, her durum hakkında yargı vermesinin imkanı olmamasından gelir. Dolayısıyla hukuk normları egemen kararın genelliğini sağlayan bir araçtır ve amacı, hukuk devleti idealinin aksine bireyin haklarını korumak değil halkın tözsel hakkını korumaktır. Bu bakımdan hukuk, devletin altında yer alır ve siyasal kararların hizmetkarına dönüşür. Liberal dizgenin aksine, hukuk ve siyasetin birbirinden ayrılması değil, “siyasal”dan ve devletten sonra gelen hukukun önceki ikisine tabi kılınması ve her türlü siyaset üstü değerlendirmeden bağımsız kılınması söz konusudur. Dolayısıyla yasanın üstünlüğü ya da anayasal devlet anlayışı yerine, devletin yasası devlet içindeki güçleri ayıran bir metin olmaktan çıkarak devlet içindeki tüm öğeleri bir araya getiren bir tözsellik haline gelir.

Sonuç olarak Schmitt’te hukukun nasıl tanımladığı sorusunun cevabı, hukukun ne hukuki pozitivizmdeki gibi bir genel norm, ne kararcılıktaki gibi özerk bir karar olduğu, aksine onun her ikisinin birleşimi olan, eş deyişle normlar ile egemen kararı halkın yaşama hakkıyla birleştiren somut bir düzen olduğudur (Schmitt, *On the Three Types...* 47). Böyle bir düzen, liberal hukuk anlayışının aksine mekanik ve rasyonel değil, yaşayan, canlı bir düzendir ve Schmitt Hobbes’un *Leviathan*’ını ele aldığı kitabında kendi kuramını da *Leviathan*’a dayandırarak, onun somut yaşam ile ilişkisini yeniden ortaya koyar.

1.3.Makine, Büyük İnsan ve Mitik Hayvan Olarak Leviathan

Tevrat ve İncil’de geçen Leviathan canavarının “iyi” yönetimi simgeleyişi ilk olarak Ortaçağ Avrupa’sının siyaset felsefesinde, yeni Platoncu Augustinus’un “Tanrı Devleti” ve “Yeryüzü Devleti” arasındaki ayrımında karşımıza çıkar. İlahi anlatılarda “gururlu her varlığın kralı” olarak adlandırılan, herkesin korktuğu, güçlü deniz canavarı Leviathan (Eyüp, 41), Augustinus’a göre, Tanrı kötülüğü dahi iyi bir amaçla yarattığı için insanlara ders vererek onları sınamak için yaratılmıştır. Bu yüzden kendisi korkulacak güçte olsa da aslında iyiliğe hizmet eder (Augustinus, XI, 17). İnsanın ilahi adalete kavuşmadan önce bu dünyadaki her türlü otoriteye boyun eğmesinin gerekliliğini sembolize eden Leviathan, en zorba yönetimlerin dahi sınaama amacıyla var olduğu, dolayısıyla son kertede “iyi” olduğu düşüncesinin mitik temelini oluşturur. Augustinus’tan sonra Eyüp’e dair yorumlarında Aquinas ise Leviathan’ı benzer şekilde kendisinden korkulan fakat yenilemeyen, bu yolla da insanlara ilahi adalet için sabretmelerini öğreten, gerekli bir kötülük olarak tanımlarken, kara canavarı olan ve fil olarak resmedilen hantal Behemoth, şeytana yakın bir anlamda, tanrıya başkaldıran, düzensizliğe ve uyumsuzluğa sebep olan, aklın sesini dinlemeden zevklerin peşinde koşan ibretlik

bir canavar olarak yorumlanır (Aquinas). Dolayısıyla her iki mitik canavar insanları eğitmek için yaratılmışken Behemoth ibret alınacak, Leviathan ise kendisinden çekinilecek ve bu yolla düzeni sağlayacak bir figür haline gelir. Felsefesinde Aquinas'tan çokça etkilenmiş ve bir ayağı skolastik felsefede olan Thomas Hobbes ise, Leviathan ve Behemoth'a dair bu dinsel yorumları izlemiş fakat onlara yeni siyasal anlamlar yükleyerek modern devlet kuramının temelini atmıştır. Böylece "iyi" ve "korkutucu" yönetim biçimleri Leviathan ile, "kötü" ve "ibretlik" yönetim biçimleri ise Behemoth ile anılmaya başlanmıştır.

Hobbes'un *Leviathan* adlı eserini Ortaçağ siyaset felsefesinin klasik eserlerinden ayıran şey, onun siyasal meşruluğu ilahi bir kaynaktan hareketle değil, temsil yoluyla ortaya çıkan dünyevi otoritenin temsil ettiği öznelerle arasındaki hukuki ilişki üzerinden tanımlamasıdır. Monarşi ve cumhuriyet arasında üçüncü bir yönetim biçimi olan, hem halk iradesine dayanan hem de mutlak olabilen bu dünyevi krallık, *ölümlü Tanrı*, gücünü kendine itaat eden bireylerin doğrudan onayıyla aldığı için ilahi devlet biçimlerinden çok daha büyük bir güç elde etmiştir. Hobbes ile beraber doğal hukuk anlayışından farklı olarak devletin yasaları da yurttaş iradelerinin hak devriyle vücuda gelen egemenin kararlarıyla özdeş kabul edilir. Hobbes'un kitabının kapağında Leviathan'ın küçük insanlardan oluşan ve bir toprak parçası üzerinde yükselen büyük bir insan biçiminde resmedilmesi de bu dönüşüme uygun bir şekilde ilahi otoritenin yerine dünyevi otoritenin kadir-i mutlaklığını sembolize etmiştir. Kitabın son bölümünün yine de tanrının krallığına ayrılması ise bu yeni dünyeviliğin kutsal olan ile bağına tam olarak koparmadığını ifade etmektedir.

Hobbes'un *Leviathan*'dan yaklaşık on beş yıl sonra yazdığı ve İngiltere'de iç savaşı ele aldığı kitabının adı ise, Aquinas'çı ikiliğe gönderme yapan *Behemoth*'tur. Huzur, düzen ve barışı simgeleyen *Leviathan*'ın aksine *Behemoth*'ta Hobbes, yurttaşların uyum ve itaatini sağlayamayan parlamentonun sebep olduğu kargaşayı eleştirir. *Behemoth* kitabının ikinci adının *Long Parliament* olması da Hobbes'un monarşinin karşısında parlamenter yönetimin anarşiye yol açtığını düşündüğünün açık bir göstergesidir. Sonuç olarak Hobbes bu iki canavar arasındaki karşıtlığı monark ve parlamento arasındaki karşıtlık olarak yeniden yorumlayarak 20. yüzyıla kadar uzanan bir tartışmanın ilk fitilini yakmıştır.

Leviathan'ın düzen sağlayıcı, Behemoth'un ise kargaşa sebep olan karşıt anlamları 1. Dünya savaşının ertesinde bir kere daha hatırlanmıştır. 17. yüzyılda ortaya çıktığı varsayılan modern devletin nasıl olup da vaad ettiğinin aksine tarihte

eşi görülmemiş siyasi çalkantılara ve kargaşaya sebep olduğunun cevabını Schmitt, 1938 tarihli *Leviathan in der Staatslehre Hobbes* adlı kitabında Leviathan'ın 19. yüzyıl liberal devlet kuramı tarafından bir makineye indirgenerek, devletin gücünün birey özgürlüğü uğruna feda edilmesinde bulur. Bazı yorumcular Schmitt'in Hobbes'un devlet kuramıyla ilgili bu kitabını nasyonal sosyalizmle arasına mesafe koyduğu bir döneme denk gelmesinden ötürü Nazi Devleti'ne bir eleştiri olarak okumuş, hatta Schmitt'in Üçüncü Reich'i Behemoth ile özdeşleştirdiğini iddia etmişlerdir (McCromick, 270). Ne var ki, Schmitt kitabında Nazi Devleti'ne ilişkin açık bir göndermede bulunmasa da, Leviathan ile somut düzen kuramını özdeşleştirdiği, Behemoth ile ise Hobbes'un yaptığı gibi parlamenter demokrasiyi ve hukuki pozitivizmi eşleştirdiği açıktır. Bu çıkarım Schmitt'in 1933 ile 1945 arasında yazdığı diğer eserlerin tematik bağlamıyla paralel okunduğunda çok daha iyi görülebilir. Çünkü Schmitt'in bu kitabındaki temel tezi, Hobbes'un Leviathan'ının mitik hayvan, büyük insan ve büyük makine olmak üzere üçlü bir anlama sahip olduğu, fakat zaman içinde mitik hayvan ve büyük insan anlamlarının unutulması, geriye yalnızca liberalizmin vaaz ettiği gibi yurttaşların özgürlüğüne tabi olan, büyük makine olarak Leviathan'ın kaldığıdır. Oysa Schmitt'e göre *Leviathan*, tam da bu üç anlamın hepsinin kendinde birleştirdiği için total devleti en iyi tanımlayan eserdir ve ondan diğer iki anlamı koparmak, onu öldürmek demektir (Schmitt, *The Leviathan in the... 89*).

Schmitt'in bu kitapta bazı yorumcuların savladığı gibi Nazi Devleti'ni Behemoth olarak adlandırmadığını temellendirmek için Leviathan'ın eserde irdelenen üçlü anlamının Schmitt'in somut düzen kuramını ele aldığı "Hukuksal Düşünüşün Üç Biçimi" eserinde geçen üç hukuk biçimine denk geldiğini gösterebiliriz. Buna göre Schmitt'in, büyük makine olarak Leviathan'ı pozitivist hukuk anlayışını temsil ederken, büyük insan olarak Leviathan ise kararcı hukuk anlayışına karşılık gelir, çünkü büyük insan olarak Leviathan nihai kararın sahibidir. Mitik canavar olarak Leviathan ise halkın somut yaşamsal hakkını temsil eden somut düzen kuramına denk düşer ve daha önce gösterdiğimiz gibi Schmitt bu anlayışın, hem pozitivist hem kararcı anlayışın bir birleşimi olan bütüncül yaklaşım olduğunu ifade etmiştir. Mitik hayvan olarak Leviathan, halkın egemenle tinsel özdeşleşmesinin ve politik bedeninin metaforudur. Leviathan'ın bu üçlü anlamının birliğine karşın Schmitt, liberal anlayışın onun ruhunu -karar verici gücünü- ve bedenini -halkın politik bedenini- yok ettiğini, eş deyişle bu bütünsel birliği parçalara böldüğünü öne sürmektedir. Bu noktada Schmitt'in hukuk devleti düşüncesi tarafından Leviathan'ın bedeninin parçalanarak yenildiğini söylemesi,

önceki savlarına uygun olarak, hukuki pozitivizmin devleti yaşamsal ve tinsel bir varlık olmaktan çıkararak soyut bir hesaplama aygıtına indirgediği düşüncesiyle paraleldir. Çünkü Schmitt hukuki pozitivizmin dayandığı mekanik rasyonelliği siyasal olan ile mitsel olan arasındaki bağı kopardığı gerekçesiyle reddeder (Kardeş 77). Bu mitsel ve iradi özün unutturulmasıyla Schmitt'e göre yüzyıllarca totaliter devletin korkutucu simgesi olan Leviathan, bütünselliğini ve birliğini kaybederek, evcilleştirilmiş ve hukuk devletinin simgesine dönüştürülmüştür (Schmitt, *The Leviathan in the...* 86).

Sonuç olarak Schmitt'in Leviathan'ı kendi somut düzen kuramının temsili ve parlamenter sisteminin karşıtı olarak tasvir etmekle, Nazi hükümetiyle arasına mesafe koyup koymamasından bağımsız olarak Weimar yazılarından beri devamlılık gösteren hukuk devleti karşıtı ve monarşi yanlısı kuramına sahip çıkmaya devam ettiği söylenebilir. Schmitt için Hobbes, her ne kadar birey özgürlüğü kavramı ile liberal düşüncenin çokça referans verdiği bir düşünür olsa da, başından beri hem kötümser antropolojisiyle hem de egemeni hukuk dışında konumlandırmasıyla otoriter devlet kuramının baş temsilcisi olarak anılmıştır. Schmitt'in de "20. yüzyılın Hobbes'u" olarak anılması bu sadakatin ifadesidir.

Schmitt'ten yaklaşık on yıl sonra Franz L. Neumann, Hobbes'tan miras kalan bu tartışmayı alevlendirerek *Behemoth* adlı kitabında Schmitt'in hukuk ve devlete dair getirdiği tanımların aksini iddia eder ve hukuk devletini savunmaya geçer: Nazi Devleti Leviathan değil Behemoth'tur ve o, devlet ile düzeni değil kargaşayı ve anarşiyi temsil etmektedir. Böylece Neumann Nazi hukukçularının liberal devlet için söylediğini, tersinden Nazi Devleti için söylemiş olur. Hukuk ve devlet kavramlarını sahiplenmeye dayalı bu kavga, Schmitt'in öngördüğünden çok daha yakın bir tarihte, yeni yüzyıla kalmadan yeniden gün yüzüne çıkmıştır.

2.Neumann'da Devlet ve Hukuk

Weimar döneminde sendika avukatlığı yapan ve sosyal demokrat parti üyesi olan Neumann, Nazi hükümeti kurulduktan sonra, önce işini, sonra yurttaşlık haklarını kaybeder ve sonunda yurtdışına kaçmak zorunda kalır. İlk evrelerinde daha çok Weimar hukuk sistemini eleştirdiği akademik çalışmalarının yönünü nasyonal sosyalist hukuk anlayışına çevirir. Neumann'ın 1936 yılında bitirdiği doktora tezinin konusu bu dönüşüme uygun olarak, Schmitt'in ve diğer Nazi hukukçularının aynı yıllarda "liberal hukuk devleti"ne karşı açtıkları teorik savaşa bir karşılık verircesine "yasanın egemenliği" problemidir. Neumann bu çalışmasında kapitalizmin ihtiyaç duyduğu hukuk sistemini ele alırken, eşitsizliği yaratanın

hukuk devletinin temel ilkelerinin kendisi değil, egemen sınıfın hukuku kullanım biçimi olduğunu söyleyerek “hukuk devleti”ni savunur ve ekonomik süreçler ile üstyapı kurumları arasında göreceli bir özerkliğin söz konusu olduğunu ortaya koyar. Neumann’ın hukuka ilişkin bu analizi, Marksist hukuk eleştirisinden kaynağını almakla beraber dahil olduğu Eleştirel Kuram geleneği tarafından “ortodoks” bir yönelim olarak değerlendirilmiştir (Jay 214). Zira 1920’lerde ilk kurulduğu zamanlarda Marksizmin eleştirisine ağırlık veren Frankfurt Okulu düşünürleri Nazizmin iktidarı ele geçirmesinden sonra dikkatlerini kitlelerin totalitarizmle bağını araştıran, otoriter kişiliği çözümleyen, psikolojik ve sosyolojik analizlere yoğunlaştırmışlardır. Ancak doktora tezini Carl Schmitt’in danışmanlığı altında yazan Otto Kirchheimer ile beraber Neumann, Frankfurt Okulu’nun temelde Aydınlanma ve modernite eleştirisine dayalı totalitarizm okumasını reddederek ekonomi ve hukuk arasındaki ilişkiyi irdelemiş, modern devlet ve hukuk kavramlarının temel ilkelerini sahiplenerek onları kapitalist kullanımlarından kurtarmayı hedeflemiştir. İkinci dünya savaşı sonrası dönemde Nazi Devleti’ne ilişkin analizleri de buna uygun olarak ekonomik temellere dayansa da Neumann, nasyonal sosyalist devlet ve hukuk kuramına cevaben, sosyal demokrat perspektiften yeni bir devlet ve hukuk kavrayışı geliştirmiş ve “hukuk devleti” kavramını sadece kapitalizmin elinden değil, aynı zamanda kapitalist ekonomi olmadan var olamayacağını düşündüğü Üçüncü Reich’in elinden de kurtarmak üzere yola çıkmıştır.

2.1. Behemoth Olarak Nazi Devleti

Neumann’ın 1944 yılında bitirdiği, 1933 ile 1944 yılları arasında Nazi Devleti’nin ekonomik, siyasal, hukuki ve sosyal yapısını ayrıntılı bir şekilde incelediği *Behemoth* kitabı, daha en başından adıyla bir meydan okumayı açığa çıkarır. Neumann’ın nasyonal sosyalizmin devlet ve hukuk düzenine ilişkin tespitleri büyük ölçüde Schmitt ile uyduğu halde, Leviathan’a yüklediği anlamın farklılığından dolayı tarihin gördüğü en büyük savaşa yol açan böyle bir düzenin devlet olarak adlandırılmayacağı, onun olsa olsa yüzyıllardır kargaşanın sembolü olan ibretlik Behemoth’u temsil ettiği konusunda Schmitt’ten radikal bir biçimde ayrılmıştır. Neumann’ın Behemoth metaforunu seçerken baz aldığı özelliğin, bu mitik canavarın Hobbes’ta olduğu gibi parlamenter demokrasiyi simgelemesi olmadığını, aksine Aquinasçı yorumda geçen irrasyonel doğası olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü Neumann modern devleti rasyonellikle eşleştirir fakat totaliter

devlette akıl, akıldışının tahakkümüne dönüştüğünden onu “pre-modern devlet” olarak adlandırmak daha uygundur.

Devletin akıl ile ilişkisi ilk olarak doğal hukuk kuramlarında kurulmuştur. Fakat bu aşkın aklın insan iradesi ve tarihsel süreç ile bağı kuran ilk filozof Hegel’dir. Hegel’de devletin, bu gelenekten farklı olarak tarihte aklın gerçekleştiği ve kendi özgürlüğünün bilincine vardığı moment olarak tanımlanması düşüncesini takip eden Neumann’a göre hukuki pozitivizm akli bir araca indirgemıştır (Jay 216). Oysa akıl, devlette tikel çıkar ile genel çıkarı hukuk yoluyla bir araya getirerek nesnelliğini kazandığı için aklın tarihselliğini reddeden totaliter devlet kuramı aklın araçsal kullanımını yoluyla dolayımı kaldırarak hukuku da saf güç tutkusunun aracına indirger. Bu *pathos*, Nazi Devleti’nde yönetici sınıfların hiçbir rasyonel temele ihtiyaç duymayan keyfiliği olarak ortaya çıkmıştır. Böylece Neumann’a göre hukuk yasallıktan yoksun kalarak emir ve itaat arasındaki bağa dönüşür. Sözleşme öncesi siyasal düzenler, Maine’in söylediği gibi akılsal dolayım ile kurulan temsil ve özel hakların korunması ile değil, statü hukukuna dayandığından Nazi Devleti de yurttaşlığa ilişkin evrensel ölçütler yerine kan bağına temel alması dolayısıyla bir statü hukuku; pre-modern dönemden kalma bir siyasal biçim olarak nitelendirilmiştir (Jay 240).

Totaliter devlette hukukun meşruluğu yasallık ile değil, halkın tözsel varoluşundan hareketle gerçekleştirilmesi önceki bölümde gösterdiğimiz gibi Schmitt’in devlet kuramında dile getirilmiştir. Neumann’ın bu bakımdan Schmitt’in kuramını Nazi Devleti’nin kuramsal temelini anlamak için kullandığını söyleyebiliriz. Zira Neumann da Schmitt gibi Nazi Devleti’nin yargıç bağımsızlığı, anayasanın üstünlüğü ve güçler ayrılığını ortadan kaldıran bir “Lider Devleti” olduğunu, egemen ile halkın ırksal özdeşlik yoluyla birbirine bağlı kılındığını, birey özgürlüğünün yerine devletin bekasının geçirildiğini düşünür ve totaliter devleti, tüm gücü tek elde toplayan yönetim olarak tanımlar (Neumann, *Behemoth* 47). Liberal hukuk devleti ile nasyonal sosyalist hukuk devleti arasındaki temel ayrım da ikincisinin adaleti siyasal gereklilikler üzerinden tanımlamasıdır (Neumann, *Behemoth* 48). Neumann böyle bir devlet anlayışının 17. ve 18. yüzyıl mutlakiyetçi siyaset düşüncesinden ayırt edilmesi gerektiğini söyleyerek Nazizmi Hegelci devlet kuramıyla özdeşleştiren yorumların da önüne geçmek ister, çünkü ona göre bu devlet anlayışında uyum rasyonel dolayım ile sağlanırken Nazi Devleti’nde ırksal özdeşlik şart koşulmuştur (Neumann, *Behemoth* 48). Aynı gerekçeyle aslında hukuk devletini ve birey özgürlüğünü temsil ettiğini düşündüğü Hobbes’un *Leviathan*’ının

da nasyonal sosyalist devlete temel sayılamayacağını ortaya koyar. Behemoth, çok daha uygun bir addir çünkü o, irrasyonel olmasının yanı sıra kargaşayı sürekli var kılan, özdeşleştirilemeyecek olanın özdeşleştirilmesine dayalı düşmanlaştırma pratikleriyle işler. İkinci olarak Behemoth bir anarşi ve başsızlık düzenidir. Neumann'a göre Nazi Devlet'i de hiçbir kurala göre işlemeyen ve sayısız küçük otoritenin keyfi şekilde baskı uyguladığı bir anarşidir. Fakat Neumann'a göre hukuk ve devlet arasındaki ilişkinin nasyonal sosyalizmdeki bu dönüşümünün kökeni Schmitt'in savladığı gibi "siyasal olan"ın önceliği ve halkın varoluş kavgası (*Kampf um Dasein*) değil, kitlelerin savaş ekonomisi yoluyla itaate zorlanmasıdır. Çünkü Neumann'a göre ırksal özdeşlik ideali tözsel değil, ekonomik ihtiyaçlardan gelen kurgusal bir idealdir. Kapitalizmde hukukun sağladığı sözde eşitliğin yerini, ırksal özdeşliğin getirdiği eşitlik almıştır. Böylece Weimar'da güçlü olan işçi sınıfı hareketinin eşitlik talebi, totaliter devlette çalışmanın ve fedakarlığın yüceltilmesiyle ortadan kaldırılmıştır. Bu anlamda Neumann nasyonal sosyalizmdeki "sosyalizm" ifadesinin ırksal eşitliği temsil ettiğini, fakat gerçekte totaliter devletin kapitalizmin tekeli biçimi olan monopolkapitalizmi ekonomik biçim olarak temel aldığını ortaya koyar (Neumann, *Behemoth* 179).

Böylece Schmitt'in kuramında anahtar rol oynayan varoluşsal dost-düşman ayrımı, Neumann açısından aslında ekonomik çıkarları maskeleyen ve kitleleri mobilize edip birleştiren ideolojik bir ayrım olarak yorumlanır. Bu açıdan Neumann'a göre Nazi Devleti görünüşte halk ile egemenin ırksal özdeşliğine dayalı gibi görünürken aslında az sayıda yönetici elitin halkı bu özdeşlik yoluyla baskılama aracıdır (Neumann, *Behemoth* 470). Hukuk da halkın somut yaşamına dayandırılıyor gibi görüle de, halkın egemene itaatten başka bir işlevi –ve de seçeneği- olmadığı için aslında tamamen keyfiliğe dayalıdır. Bu sistemdeki biçimsel yasalar ise temelsiz kararlardan doğduğu için sadece görünüşte yasadırlar. Toplumsal yaşamın her alanını kontrol eden kurumlar ve o kurumların başındaki otoriteler, liderin emri dışında hiçbir evrensel norma bağlı değildirler. Neumann'ın Nazi Devleti'ni anarşiye benzetmesi de bunu bir yönetim biçimi olmaktan ziyade bir kaotik çok başlılık, *polikrasi* ve *anomi* olarak tanımlamasına dayanır. Çünkü her kurumun başındaki otoriteler, lider izin verdiği sürece istedikleri her şeyi yapabilecek kadar muktedirler. Bu yüzden Neumann'a göre böyle bir *polikraside* hukukun varlığından söz edilemez ve hukuk Führer'in emriyle eş olursa kendine özgü karakterini yitirir (Buckel 249).

Her siyasal düzen, yapısını ve hedeflerini ortaya koyan kendi siyasal kuramıyla karakterize edilebilir. Fakat eğer nasyonal sosyalizmin siyasal kuramını tanımlayacak olsak çaresizliğe düşeriz. Nasyonal sosyalizm anti-demokratik, anti-liberal ve temelde anti-akılsaldır. Tam da bu yüzden kendini bir siyasal kurama dayandıramaz. Hobbes'un siyasal kuramı bile ona uygulanamaz. Nasyonal Sosyalist Devlet Leviathan değildir (Neumann, *Behemoth* 460).

Nazi Devleti hukukla değil, saf şiddet ve tahakküm ile yönetir bu yüzden o, Neumann'a göre Leviathan olmak şöyle dursun, bir "devlet" olarak bile adlandırılmaz (Neumann, *Behemoth* 467). Bu düşünce, Neumann'ın aktardığına göre bazı Nazi hukukçuları tarafından da dile getirilmiş ve devlet kavramının tamamen bırakılarak sadece "lider" kavramının kullanılmasını söyleyenlere karşı çıkan ilk kişi de Schmitt olmuştur. Fakat onun devlet, hareket ve halkı bir araya getiren, devlet ile lideri özdeşleştiren düşüncesi bürokrasinin ve halkın hareket tarafından yutulduğu gerçeğini örtememiştir. Neumann hukuka sahip olmadığı için devlet olarak da adlandırılmayacak olan Nazi Devleti'ni bir siyasal form olarak bile adlandırmaz ve onu sahte bir toplumsallığa sahip "sosyal bir form" olarak niteler (Neumann, *Behemoth* 470). Çünkü Neumann'a göre, Schmitt'in aksine bağımsız bir sıfat olarak "siyasal"dan bahsedilemez, siyaset ancak ekonomik temelleriyle ve parlamento, hukuk ve birey özgürlüğünü temel alan devlet ile bir arada düşünülebilir.

Neumann, nasyonal sosyalizm reel olarak yenilmiş olsa da onu psikolojik alanda alt edecek tek şeyin devlet ve hukuka dair yeni bir kuram olduğunu söyler (Neumann, *Behemoth* 476). Eş deyişle devletin ve hukukun ne olması gerektiğini ve birbiriyle nasıl ilişkileneceğini yeniden tanımlayan, sürekli eleştirel olan bir siyaset kuramı gereklidir. Neumann bu projeyi gerçekleştirmek için liberal ve Marksist geleneği bir araya getirmeye çalışmış, burjuva devlet formlarının eleştirisinin üzerine kendi "sosyal hukuk devleti" idealini inşa etmiştir.

2.2. Liberal Hukuk Devleti ve Lider Devletine Karşı: Sosyal Hukuk Devleti

Weimar döneminin umutlu sosyalistlerinden olan Neumann'ın kuramını şekillendiren ve eleştirel felsefesini doğuran iki kaynak, Schmitt'e benzer bir şekilde liberal Weimar'ı çöküşe götüren koşullar ve Nazi devlet kuramında hukukun kullanımını diyebiliriz. Neumann, işçi sınıfının özgürleşme umudundan totaliter devlete giden yolun bu denli kısa olduğunu fark ettikten sonra her iki devlette de ortak olanı, kapitalizmi hedef alır. Her ikisinde de Neumann'a göre farklı

derecelerde de olsa eksik olan ise eşitlik ve özgürlüktür. Eleştirelliği, siyasal kuramın koşulu olarak gördüğü için Neumann, mevcut siyasal düzenleri olumsuzlamaksızın, ütopyik olmasından beis duymadığı ideal düzeni araştırmaya koyulmuştur. Çünkü ona göre siyasal kuramın hakikati özgürlüktür ve özgürlüğün hangi yönetim biçiminde gerçekleşeceğini bulmak eleştirinin görevidir (Neumann, *The Concept of Political Freedom* 197).

Marcuse'nin analizlerinde de rastlanan liberal devlet ile totaliter devlet arasındaki geçişgenlik, zor-yasa, egemenlik-özgürlük olmak üzere iki kavram çiftinden kaynağını alır (Neumann, *The Change in the Function of Law in Modern Society* 100). Liberalizm bu dört kavramı birbirine bağlamışken totaliter devlet yasa ve özgürlüğü tamamen ortadan kaldırmış, yalnızca zora dayalı bir egemenlik kurmuştur. Oysa Neumann'a göre her siyasal düzen özgürlüğün ve yasa yoluyla sağlanan eşitliğin minimumunu yurttaşlarına verebilmek zorundadır (Neumann, *The Concept of Political Freedom* 201). Liberal devlet tarih boyunca süren sınıf mücadelelerinin sonucunda işçi sınıfına kısıtlı olsa da özgürlük ve eşitlik vaad ederek sınıf çatışmasını hep kontrolü altında tutmuştur. Fakat bu kısıtlılık tersinden demokratik tartışmayı ve siyasal bilincin zamanla ilerleyebilmesinin de imkanını yaratmıştır. Weimar Cumhuriyeti örneğinde ise Neumann'a göre söz konusu edilen eşitlik ve özgürlük kâğıt üstünde kalarak ezilen sınıfların lehine işlemediği için kolaylıkla Nazizme ve ona bağlı kartellere kapıyı aralamıştır (Neumann, *The Decay of German Democracy* 30). Bu tespit Marksist analizde olduğu gibi hukukun bir üst yapı kurumu olarak egemen sınıfın çıkarlarına bağlı olmasından kaynağını alır. Zira Neumann'a göre Faşist İtalya ve Nazi Almanya'sıyla benzer bir devlet sistemine sahip olduğu halde, hatta onlar tarafından model alındığı halde Bolşevik Devlet, onlar gibi totaliter bir devlet olarak adlandırılmaz. Çünkü bu devlette, hukuk burjuvazinin değil proletaryanın elindedir. Oysa hem Nazi Devleti hem de liberal hukuk devletinde yönetenler, başkaları adına yönetiyormuş gibi görünseler de aslında burjuvalardır. Dolayısıyla Neumann'a göre totaliter devletin üç özelliği vardır, ilkin ırksal özdeşliğe dayalı olması, ikincisi savaş ekonomisine bağlı bir monopolkapitalizm olması ve son olarak sendikal hareket de dahil olmak üzere her türlü toplumsal birliği kendi "sözde" toplumsallığı altında eritmesidir. Bolşevik Devlet'in "devlet kapitalizmi" bu bakımdan monopolkapitalizm ile hiçbir ortaklık taşımamaktadır Neumann'a göre (Neumann, *Behemoth* 226).

Neumann, hem Weimar yenilgisinden hem de Nazi deneyiminden hukuk devleti düşüncesinin reddedilmesi ya da tamamen anarşizan ya da anti-otoriter bir siyaset anlayışına yönelmesi gerektiği sonucunu çıkarmaz ve bu bakımdan da Frankfurt Okulu'nun otorite eleştirisinden ayrılarak Aydınlanmacı ve modern, daha çok da Hegelci rasyonalist dizgeyi takip ederek hukuk ve devlet arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlar. Bu “yeni” kurama göre devlet akılsal olanın tahakkümüyken, hukuk, Marksist kuramda olduğu gibi tamamen altyapıya bağlı bir üstyapı olarak adlandırılmaz. Neumann'a göre hukukun da kendi içinde ve kendine özgü bir rasyonelliği olduğu için ve temelde eşitlik talebinden doğduğu için o, her zaman egemen sınıfın çıkarlarını aşan bir genellik ve etik karakter içerir. Zira Neumann açısından hukukun en temel özelliği onun genel ve herkese uygulanabilir olmasıdır. Neumann'ın bu anlayışı, daha sonra Marksist devlet kuramında Poulantzas ve Paşukanis gibi düşünürlerin “hukukun görelî özerkliği” düşüncelerinin temelini oluşturur (Buckel 285).

Görelî özerklik, hukukun aynı zamanda siyasal olandan da bağımsızlığını temsil eder ve bu onun varlık koşulu haline gelir. Ne var ki hukukun genelliği ve özerkliği hukuki pozitivizmdeki normlar hiyerarşisi ile karıştırılmamalıdır çünkü bu ilkeler toplumun tüm kesimlerinin yasa yapımına demokratik bir şekilde katılmasını ve yasaların toplumun ihtiyaçlarına ve yurttaşların taleplerine göre sürekli yeniden düzenlenmesini şart koşar. Yasaların buna uygun demokratik bir işlevi gerçekleştirebilmeleri de ancak liberal devletin temel ilkelerinden güçler ayrılığı ilkesi ile mümkün olacaktır. Çünkü Neumann'a göre kapitalizmin başlangıcından beri bu ilkelerin vaad ettiklerini hiçbir zaman gerçekleştirmemiş olmaları onların yanlış oldukları anlamına gelmez. Asıl sorun, onları var edecek eşitlikçi düzenin kurulamamış olması, yani idealin kendisinden ziyade idealin gerçekleşmemişidir. Bu yüzden Neumann, kendi devlet idealini salt hukuk devleti olarak değil, eşitlik ve özgürlük ilkelerini temel alan, “sosyal hukuk devleti” olarak tanımlamıştır. Siyasetin amacı toplumsal özgürlüğü var kılarak, Hegel'ci dille ifade edecek olursak birey ile toplumu, ekonomik eşitlik ile siyasal özgürlüğü akılsal olanın çatısında birleştirmektir. Hukuk da demokratik bir şekilde oluşturulduğu sürece bu amaca yönelik genelliği sağlama işlevine sahiptir, çünkü Neumann'a göre hukuk, devletin alt birimidir (Buckel 284).

Sonuç

Weimar'dan Nazi Devleti'ne, modern devletten, hukuk devletine, Leviathan'dan Behemoth'a kadar uzanan problem alanı içerisinde düşüncelerini ele aldığımız Schmitt ve Neumann'ın liberalizme yönelik eleştirileri ortak olsa da, birinin totaliter devleti, diğerinin sosyal hukuk devletini savunması, çalışmamızın başında Kant'a gönderme yaparak formüle ettiğimiz "hukuk antinomisi"nin iki karşıt savı temsil eder: Schmitt, hiçbir devletin hukuk ile bağlanamayacağını çünkü devleti kuran edimin akıl değil zor olduğunu söylerken, Neumann devleti akılsal olanın tahakkümü olarak tanımladığı için devletin zorunlu olarak hukuk ile bağlanması gerektiği sonucuna varmıştır. Neumann'a göre akılsal otoritenin akıl-dışı otoriteden yeğ tutulmasını gerektiren şey, birinin uzlaşım ve demokrasiye açık olması, diğerinin ise saf bir zorbalığı temsil etmesidir. Dolayısıyla Neumann devlet ile zoru birbirinden ayırmaz, tam tersine meşruluğu akıl yoluyla kuran bir zordan bahseder. Neumann'ın sosyal hukuk devleti düşüncesi ise zor-yasa, egemenlik-özgürlük çiftlerini liberal kuramdaki gibi bir araya getirirken bunu eşitlik temelinde yaptığı için söz konusu ilkelerin de tarih içindeki ilerlemeyle yavaş yavaş gerçekleştirilebileceğini varsayar.

Her iki düşünürün de gerekliliği hususunda ortaklaştığı kavram olarak "zor", "hukuk antinomisi"ndeki anahtar kavramdır. Zira her iki düşünür de zoru devlet kavramından ayrılmaz görmekle beraber Neumann onu sınırlandıracak araçları ortaya koymaya çalışır fakat Schmitt onun özü gereği sınırlandırılmaz olduğunu savlar. Dolayısıyla Schmitt'in savı kendi içinde tutarlıyken, Neumann bir yandan devleti zordan azat etmeye, bir yandan onun yoluyla akılsallığı sağlamaya çalışır. Söz konusu antinomide olası çözüm, zordan bağımsız bir devletin olup olmadığı yanıtlanarak bulunabilir.

Neumann, liberal devleti burjuvazinin çıkarlarını temel aldığı için modern devletin özgürlük ve eşitlik gibi ilkelerini gerçekleştiremediği gerekçesiyle eleştirirken, bu ilkelerin kendilerinin neden gerçekleştirilebilir olup olmadığını sorgulamaz. Çünkü zor ile özgürlük arasında bir uyumsuzluk görmez. Buna uygun olarak Neumann için Behemoth'u devlet olmaktan çıkararak da onun zor kullanması değil, Leviathan'dan farklı olarak bu zoru birey özgürlüğünü ilga eden, irrasyonel bir şekilde ve ırksal özdeşlik hedefiyle uygulamasıdır. Eş deyişle Neumann, Hobbes'un Leviathan'ını birey özgürlüğünü koruyan demokratik bir model olarak gördüğü için Nazi Devleti'ni Leviathan olarak adlandırmaz. Oysa Hobbes'un Leviathan'ın birey özgürlüğünü değil, egemen kararı savunduğu çok açıktır (Kardeş

69). Nazi Devleti'nde de hem zor hem yasa, egemenin kararından doğar ve onun emir verdiği otoriteler yasaları uygular. O halde Neumann, zorun rasyonelleşmiş halinin halk egemenliğinden kaynağını alarak herkesin çıkarını savunduğu sürece meşru olacağı düşüncesiyle Nazi Devleti'ne eleştiri yönelteceği ideal model olarak Leviathan'ı kendine baz alırken, Schmitt tam tersine Leviathan'ın özündeki kararcılığı baz alır. Schmitt'in liberal devlete yönelik eleştirisinin gerekçesi, halk egemenliğini temsil eden parlamenter sistemin zorun kaçınılmazlığını savunmakla son kertede kararcı bir hukuk anlayışına sahip olması fakat bu gerçeğin bir takım genelgeçer ilkeler yoluyla gizlenmesidir. Neumann ise hem sınırlandırılmaz bir zoru eleştirir hem de zorun olmadığı bir siyasallığı imkansız görerek rasyonellikten gelen genelliğin zorun sınırlandırılmasına yeteceğini düşünür. Dolayısıyla Neumann'ın yanıtlamadığı soru, devlette hukukun da bir irade temsilinden kaynağını almasından dolayı zorunlu olarak yine hep öznel kararlara dayanmasının nasıl önüne geçilebileceğidir. İnsanların değil yasaların yönetebileceğine dair inanç, zorun kaçınılmazlığıyla yan yana durduğunda hukuki pozitivistin gözü bantlı yasa koyucusuyla aynı gerçek dışı imaja çıkacaktır. Çünkü yasayı koyan ve onu uygulayan güçlerin nesnellğine dair koşulsuz bir kabul, tersinden hukuksuz bir devlette meydana gelen her türlü haksızlığı da tekil iradelerin keyfilğine bağlayarak, toplumdaki güç yoğunlaşmasını ve mevcut hukuksal düzeni etkisiz olarak görecektir. Neumann'ın bu anlayışı pratikteki karşılığını Nazilerin yargılandığı Nürnberg Mahkemeleri'nde bulmuştur.

Her ne kadar Neumann, kendi siyasal kuramı gereği Nazi Devleti'nin dış müdahale ile değil ancak kitlelerin bilinçli edimlerinin açtığı kırılmalarla alt üst edilmesi gerektiğini ve Alman halkının bu kötülükle yüzleşmeye kendi kendine güç bulabileceğini söylemiş olsa da Almanya'ya çöküş, ancak İkinci Dünya Savaşının yenilgisiyle beraber gelmiş ve Nazi yetkilileri de müttefik kuvvetlerin devletleri tarafından yargılanmıştır. "Problems Concerning of Treatment of War Criminals" başlıklı raporuyla Neumann savaş sonrası dönemde suçluların nasıl yargılanacağını ele alarak Nürnberg mahkemelerinin hukuksal çerçevesini çizmiş ve "insanlığa karşı işlenen suçlar", "savaş suçu" gibi kavramların yaratıcısı olarak bu suçlara ilişkin kriterleri belirlemiştir (Neumann, Problems Concerning of Treatment of War Criminals 458). Nazi Devleti'ni emirleri uygulamakla görevli otoriteleri, pasif durumdaki halk üzerinde baskı uygulayan *polikrasi* birimleri olarak tanımlayışına uygun olarak bu mahkemelerde yalnızca üst düzey yetkililer yargılanmış ve cezalandırılmıştır. Savunmalarda her emri "hukuka uygun" olarak uyguladığını söyleyen Nazi yetkililerinin edimleri, Neumann açısından Nazi Devleti bir hukuka

sahip olmadığı için zaten hukuki olamaz. Ancak Nazi Almanlarının hangi yasalara göre yargılanacağı probleminde, ulusal mahkemeyi aşan ve tüm insanlığı temsil eden bir üst mahkeme kurularak, suçluların da kendi devletinin yasalarını çiğnememiş olsalar da insanlığa karşı suç işlemiş oldukları hükmüne varılmıştır.

Neumann'ın yasanın genelliği ve hukukun üstünlüğü ilkeleri Nazilerin yargılanmasında kullanılarak ulusal sınırların dışına genişletmiştir. Fakat mahkemelerde yargılananlardan ayrı olarak gündelik yaşamda Nazilerin tüm direktiflerini uygulayan ve soykırımı dolaylı olarak da olsa katkı sunan Almanların neyle ve nasıl suçlanacağı bir problem olarak kalmıştır. Zira Neumann'ın umduğu gibi Alman halkı kendiliğinden bilinçli edimiyle özgürlüğü elde etmiş olmadığı için onu kazanması için dışsal bir hukuksal zor devreye sokulmuştur ve toplumun özeleştirisi verip vermediği tartışmalı kalmıştır. Oysa Jaspers'in yerinde bir şekilde tespit ettiği gibi Yahudi soykırımında Almanya'da açığa çıkan suç, bireysel suçun ahlakiliğinin aksine sadece üst düzey yetkililere değil, aynı zamanda tüm Alman halkına ait olan siyasal bir suçtur çünkü bir devletin yurttaşı olanların o devletin uygulamaları hakkında sorumlulukları vardır (Jaspers 27). Fakat Neumann'ın devlet ve hukuk kuramı bu kaçınılmaz sorumluluğu halktan kopararak sadece kurumların başındaki otoritelere yüklemiştir.

Neumann'ın Nazi Devlet'inin hukuksal yapısını sadece elit bir grubun dolaylı ve çoklu otoritesi üzerinden değerlendirmesi Yahudi Soykırım'ındaki suçun gerçek mahiyetini ortaya koyamazken, Schmitt'in kuramı siyasalın tüm toplumsallığa nasıl işlediğini, hukukun halkın yaşamından nasıl doğduğunu anlattığı için Nazi Devleti'nin siyasal yapısını çok daha iyi gözler önüne serer. Schmitt'in kuramı iradeci olmaktan çıkıp siyasal varoluşçuluğa yönelirken, Neumann Nazi Devleti'ne ilişkin tüm önemli eleştirilerine karşın iradeci-pozitivist anlayışın ötesine geçememiş ve totaliter devletin altında yatan mantığı yeniden üretmiştir. "Hukuk antinomisi" olarak adlandırdığımız problem bağlamında değerlendirecek olursak Neumann, zora ilişkin bir eleştiri sunmadığı için bu antinomiden kurtulamaz ve karşısı Schmitt ile aynı noktaya ulaşmış olur. Buradan hareketle onun temel savı olan Nazi Devleti'nin bir anarşi olduğu savı da çökmektedir. İlk, devlet eğer Neumann'ın savladığı gibi zor ile egemenliğin birliyiye, Nazizm de bir devlet pratiği olarak adlandırılmalıdır. Çünkü Schmitt'in ortaya koyduğu gibi Nazi hükümeti halk egemenliğini üstün gören Weimar döneminde seçilmiş, siyasal gücü demokrasi yoluyla kazanmış, halkın her kesimine ulaşan siyasal ve toplumsal birlikler kurmuştur. İkinci olarak Neumann'ın

Nazizmde var olmadığını söylediği rasyonellik, eş deyişle yasallık, Schmitt'in gösterdiği gibi sıkı düzenlenmiş bir yasal sistem içinde nasyonal sosyalist hukuk anlayışında da söz konusudur. Üçüncü olarak Neumann'ın ekonomik olanın siyasete önceliğine dayalı devlet kuramı, işçi sınıfının yoksulluğuna rağmen totaliter devlette nasıl itaat ettiğini tam olarak açıklayamaz. Buna yanıt olarak Neumann, işçi sınıfının bilinç yoksunluğu ve eyleme basiretsizliği üzerinden siyasal itaati değerlendirir. Schmitt ise halkın siyasallaşmasını ekonomi dışı bir açıklama ile ortaya koymak suretiyle, işçi sınıfı mücadelesinin ırkçılığa nasıl evrildiğini rasyonel süreçlerin dışında okur ve liderle özdeşleşme üzerinden gösterir. Neumann her ne kadar totaliter devleti bir *polikrasi* olarak görse de kurumların başındaki emir verici otoriteler liderden bağımsız olmadıkları için aslında bir *polikrasi* değil bir monarşi söz konusudur ve totaliter devlette itaat çoklu temsil dolayımı ile değil tekil irade ile özdeşleşme üzerine kuruludur.

Hobbes'un Leviathan'ı birliği, Behemoth'u ise çokluğu temsil ediyorsa, Schmitt'in söylediği gibi Nazi Devleti Leviathan'dır. Oysa Neumann Nazi Devleti'nde yanlış bir biçimde anarşiyi görmüştür. Gerçekte ise bir erksizlik değil, aksine erkin toplumun her hücresine sindiği ve toplumu felç ettiği bir otokrasi söz konusudur. Çünkü modern devlet kuramında başından beri zor ve özgürlük arasındaki birlik kitlelerin gönüllü itaati yoluyla kurulur. Böyle bakıldığında Leviathan ile Behemoth, liberal devlet ile totaliter devlet arasındaki fark, niteliksel değil sadece niceliksel bir farktır. Her ne kadar Schmitt'in karşısında yeni bir devlet kuramı oluşturmak istemişse de ve Nazi devletinin hukuksal/ekonomik yapısına dair en kapsamlı analizlerden birini gerçekleştirmiş olsa da Neumann, Leviathan'ın hayaletini ikinci kere çağırıştır, ki o hayalet zaten her totaliter devletin doğum anında oradadır. Oysa eleştirel düşüncenin işi hayaletleri geri çağırmaktan ziyade onların tılsımlarını bozmaktır.

KAYNAKÇA

Augustinus. *Concerning City of God Against the Pagan*. Çev. Henry Bettenson. London: Penguin Classics, 1995.

Aquinas, Thomas. *Commentary On the Book of Job*. Çev. Biran Mulladay. Web.10 Şubat 2018.

- Buckel, Sonja. “Güç İlişkilerinin Hukuki Yoğunlaşması: Nicos Plountzas ve Hukuk.”
Çev. Toros Güneş Esgün. *Marksist Devlet ve Hukuk Teorisi*. Ed. Taner
Yelkenci. Ankara: NotaBene Yayınları, 2013. 279-303.
- Fijalkowski, Jürgen. *Die Wendung zum Führerstaat*. Wiesbaden: Springer
Fachmeiden, 1958.
- Hilger, Christina. *Rechtsstaatsbegriffe im Dritten Reich*. Tübingen: Mohr Siebeck,
2003.
- Jaspers, Karl. *The Question of German Guilt*. Çev. E.B. Ashton. New York: Fordham
University Press, 2000.
- Jay, Martin. *Diyalektik İmgelem*. Çev. Ünsal Oskay. İstanbul: Belge Yayınları, 2005.
- Kardeş, M. Ertan. “17. Yüzyıl Meselesi Olarak Spinoza: Schmitt’in Spinoza
Kavrayışları.” *Felsefe Arkivi* sayı 40.1 (2014):21-36.
- . *Schmitt’le Birlikte, Schmitt’e Karşı, Politik Felsefe Açısından Carl Schmitt ve
Düşüncesi*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.
- McCormick, John P. “Teaching in Vain, Carl Schmitt, Thomas Hobbes and the
Theory of Sovereign State.” *Oxford Handbook of Carl Schmitt*. Ed. Jens
Meierhenrich & Oliver Simons. New York: Oxford University Press, 2016. 269-
290.
- Neumann, Franz Leopold. *Behemoth, The Structure and of National Socialism*.
Chicago: Ivan R. Dee, 2009.
- . “Problems Concerning the Treatment of War Criminals.” *Secret Reports on Nazi
Germany*. Ed. Rafaele Laudani. New Jersey: Princeton University Press, 2013.
457-467.
- . “The Change in the Function of Law in Modern Society.” *The Rule of Law Under
Siege*. Ed. William Scheuermann. California: California Press, 1996. 101-142.
- . “The Concept of Political Freedom.” Ed. William Scheuermann. *The Rule of Law
Under Siege*. Ed. William Scheuermann. California: California Press, 1996.
195-231.
- . “The Decay of German Democracy.” *The Rule of Law Under Siege*. Ed. William
Scheuermann. California: California Press, 1996. 29-44.

- Schmitt, Carl. “Führer Hukuku Korur.” Çev. Toros Güneş Esgün. Web. 1 Şubat 2018.
- . “Liberal Hukuk Devletinin İlkeleri ve Hukuk Devletinde Kanun Kavramı.” *Hukuk Devleti Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal*. Ed. Adnan Küçük, Bilal Canatan ve Ali Rıza Çoban. Ankara: Adres Yayınları, 2008.
- . *Nationalsozialismus und Völkerrecht*. Web. 16 Ocak 2018.
- . *On the Three Types of Juristic Thoughts*. Çev. Joseph W. Bendersky. Westport: Praeger Publishers, 2004.
- . *Parlamentar Demokrasinin Krizi*. Çev. E.Ali Zeybekoğlu. Ankara: Dost Kitabevi, 2006.
- . “Siyasal Birliğin Üçlü Yapısı.” Çev. Toros Güneş Esgün. Web. 10 Şubat 2018.
- . *Siyasal Kavramı*. Çev. Ece Göztepe. İstanbul: Metis Yayınları, 2006.
- . *The Leviathan in the State Theory Thomas Hobbes, Meaning and Failure of a Political Symbol*. Çev. Georg Schwab & Erna Hilfstein. Westport: Greenwood Press, 1996.
- . “Was bedeutet der Streit um de ‘Rechtsstaat?’” *Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft / Journal of Institutional and Theoretical Economics*. Bd. 95, H. 2. (1935): 189-201. JStore Web. 5 Aralık 2018.
- Storer, Colin. *Weimar Cumhuriyetinin Kısa Tarihi*. Çev. Sedef Özge. İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.